

บทที่ ๑
บททั่วไป

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้แบ่งองค์การในการสอบสวนค้นหาข้อเท็จจริง ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ในส่วนของพนักงานอัยการ มีแนวความคิดว่า การกระทำผิดอาญานั้นกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่วนรวม รัฐจึงเป็นผู้ได้รับความเสียหายต้องเข้าดำเนินการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำผิดให้ได้รับโทษตามที่กฎหมายกำหนดไว้ การสอบสวนค้นหาข้อเท็จจริงและการฟ้องร้องเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ โดยไม่ต้องให้ผู้ใดมาร้องทุกข์กล่าวโทษ เว้นแต่ความผิดบางประเภทที่เรียกว่าความผิดอันยอมความได้ เป็นความผิดที่เสียหายต่อเอกชนมากกว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ส่วนรวมดังนั้นพนักงานอัยการจะเข้าดำเนินคดีก็ต่อเมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์

ส่วนการให้ผู้เสียหายมีสิทธิดำเนินคดีอาญานั้น มีความเห็นแยกออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

ฝ่ายแรกเห็นว่าผู้เสียหายควรมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้ เพราะเป็นผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดโดยตรงจึงควรเป็นผู้ที่เฝ้าระวังรักษาความเสียหายด้วยตนเอง การที่จะให้เจ้าพนักงานของรัฐเท่านั้นเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาอาจจะไม่สามารถควบคุมดำเนินคดีอาญากับ ผู้กระทำผิดได้ทั่วถึงหรือกรณีอาจเกิดจากเจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เป็นเหตุให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องถูกดำเนินคดี จึงควรให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะดำเนินคดีอาญาเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้น

ฝ่ายที่สองเห็นว่า ไม่ควรยอมให้ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาได้ เพราะผู้เสียหายเพียงแต่คำนึงถึงประโยชน์ของตนฝ่ายเดียวมากกว่า แทบจะไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และความเสียหายของผู้ถูกกล่าวหาที่จะได้รับ ผู้เสียหายมีความมุ่งหมายจะให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นมากกว่าอย่างอื่น อันเป็นการขัดคอนโยบายทางกฎหมายอาญาซึ่งในปัจจุบันการลงโทษไม่ใช่เพื่อการแก้แค้นทดแทนอีกแล้ว แต่เพื่อแก้ไขเยียวยาและป้องกันการกระทำผิด

๑. ประวัติการฟ้องและคำเนิคดีอาญาของไทย

การพิจารณาและพิพากษาคดีโดยศาลของไทยนั้นมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยปรากฏจากหลักฐานจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้บันทึกไว้ว่า "ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฅิแลฅิแฅกแฅกกว้างกัน สวณคู้แท้แล้ว จึงแลงความแก๋ขำค้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมักผู้ชอน เห็นขำ ทานบ่ใครพินเห็นสินทานบ่ใครเคือต" ซึ่งข้อความนี้ล้วนเป็นหลักแสดงว่าสมัยสุโขทัยมีผู้พิพากษา ศาลาการแล้ว "๑" ดังนั้น เมื่อราษฎร เกิดกรณีพิพาทเป็นความกันขึ้นจึงต้องให้ผู้พิพากษาคูลาการ เป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดตัดสินความให้ การที่ผู้พิพากษาคูลาการ จะทำการชี้ขาดตัดสินความให้ได้ ต้อง มีผู้กล่าวหาฟ้องร้องคำเนิคดีผู้กระทำผิด ดังนั้นประวัติการฟ้องและคำเนิคดีอาญาของไทยมี อยู่ดังต่อไปนี้คือ

๑.๑ สมัยสุโขทัย ในสมัยสุโขทัยไม่ปรากฏว่าได้มีการบัญญัติกฎหมายเป็น

ลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะแต่เราสามารถทราบถึงหลักกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในสมัยสุโขทัยได้โดย ศึกษาจากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งมีบทบัญญัติของกฎหมายปะปนอยู่บ้างในเรื่อง การฟ้องร้องและการคำเนิคดีปรากฏจากศิลาจารึกว่า "ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน ฅิแลฅิแฅกแฅกกว้างกัน สวณคู้แท้แล้ว จึงแลงความแก๋ขำค้วยชื่อ" หมายความว่า "ราษฎรสามัญหรือขุนนาง ข้าราชการมียศศักดิ์ก็ตาม พิพาทเป็นความกัน ทานให้โต่สวนคู้ให้แนนอนแล้วตัดสินโดยชื่อ" ๒ เมื่อพิจารณาคำจารึกดังกล่าวแล้ว การคำเนิวิธีพิจารณาความในสมัยสุโขทัยนั้นใช้ระบบได้ ส่วน เมื่อราษฎรสามัญหรือขุนนาง ข้าราชการมียศศักดิ์มีคดีพิพาทเป็นความกันเกิดขึ้นก็จะนำคดี มาฟ้องร้องต่อศาลด้วยตนเอง เพราะในสมัยสุโขทัยยังไม่ปรากฏว่ามีเจ้าพนักงานของรัฐ เข้า มามีส่วนเกี่ยวข้องกับการคำเนิคดี และอาจจะเทียบเคียงได้จากในเรื่องราวร้องทุกข์หรือ เรื่องการทูลเกล้าถวายฎีกาที่ราษฎรสามัญมีเรื่องเคือคร้อน ก็จะมาร้องทุกข์หรือทูลเกล้า ถวายฎีกาคือพ่อขุนรามคำแหงด้วยตนเอง ปรากฏจากศิลาจารึกว่า "ในปากประคุ่มีกระคิงอัน หนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมืองมีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจมันจะกล่าวถึง

๑ สุทธิวาทนฤพุมิ, หลวง : ประวัติศาสตร์กฎหมาย (พิมพ์ครั้งที่ ๖ พ.ศ. ๒๕๑๖ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๖๖

๒ กำธร กำประเสริฐ วิชาประวัติศาสตร์กฎหมาย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-รามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๑), หน้า ๑๓.

ขุนบไว้ ไปลั่นกระดิ่งอันห่านแชนไว พอขุนรามคำแหงเจ้าเมืองไฉนเรียกเมื่อถามสวนความ
 แก่มั่นค้ายชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม" การร้องทุกข์หรือการทูลเกล้าถวายฎีกา ในบาง
 กรณีอาจเป็นเรื่องการฟ้องร้องคดีที่พิพาทเป็นความกันก็ได้ เพราะบางกรณีไม่อาจที่จะฟ้องร้อง
 ต่อผู้พิพากษาศาลการได้จึงต้องให้พอขุนรามเป็นผู้พิพากษาเอง เช่นต้องการจะร้องเรียนว่า ผู้
 พิพากษาศาลการทุจริตต่อหน้าที่

จากหลักฐานในศิลาจารึกแสดงให้เห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาในสมัยสุโขทัยนั้น
 ราษฎรสามัญเมื่อได้รับความเดือดร้อนและความเสียหายขึ้น มีอำนาจที่จะกล่าวหาฟ้องร้องผู้
 กระทำผิดต่อศาล และผู้พิพากษาจะเป็นผู้ไต่สวนหาข้อเท็จจริง ว่าผู้ถูกกล่าวหาผิดได้กระทำ
 ความผิดหรือไม่ แล้วตัดสินความด้วยความรู้ธรรม

๑.๒ สมัยกรุงศรีอยุธยา ได้มีการบัญญัติกฎหมายวิธีบัญญัติขึ้นใช้บังคับได้แก่
 พระธรรมนูญ กฎหมายลักษณะรับฟ้อง กฎหมายลักษณะพยาน กฎหมายลักษณะพิสูจน์ค่าน้ำลู
 เพลิง กฎหมายลักษณะตระลาการ และพระอัยการลักษณะอุทธรณ์ การฟ้องร้องดำเนินคดีใน
 ศาลจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับบทบัญญัติของกฎหมาย โดยกฎหมายพระธรรมนูญเป็นบทบัญญัติใน
 เรื่องศาลและอำนาจศาล ในสมัยกรุงศรีอยุธยาศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาอรรถ
 คดีนั้นสังกัดอยู่ในกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ซึ่งมีหลักการบัญญัติไว้ในคำกึ่งพระธรรมนูญศาสร์
 ว่า "อันว่าสภาวะอันใดพิเคราะห์ดู ซึ่งกิริยาอันประทับฟ้องโดยสมควรแก่กระทรวงแล้วแล
 ส่งไปแก่กระทรวงความทั้งหลายมีกระทรวงนครบาล เป็นต้น แม้โดยแท้ อันว่าสภาวะประทับ
 ความควรแก่กระทรวงโดยธรรมนั้น อันมีในสาราจารย์กล่าวไว้ ชื่อว่า พระธรรมนูญ"^๓
 และในพระธรรมนูญบทที่ ๑ ว่า "ตั้งแต่นั้นไปเมื่อนั้น ผู้ว่าการทุกกรม อันหาโรงศาลมิได้นั้น
 ใช้ตระลาการที่จะพิจารณาความบังคับอรรถคดีอาญาประชาราษฎร์เป็นข้าแผ่นดิน ห้ามมิให้ผู้
 หาโรงศาลมิได้นั้นรับหนังสือเอามาไต่ถามเอง"^๔ ดังนั้นการฟ้องร้องคดีที่พิพาทกันเป็นเรื่องที่

^๓ สุทธิวาหนฤพุฒิ, หลวง: เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๐

^๔ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., กฎหมายสมัยอยุธยา (คณะกรรมการจัดงาน
 อนุสรณ์อยุธยา จัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๐), หน้า ๘๑

เกี่ยวข้องกับและอยู่ในอำนาจของกระทรวงใด ต้องนำไปฟ้องร้องตามกระทรวงที่ศาลพิพากษาอยู่ ให้พิจารณาพิพากษาคดีนั้น ๆ

ในเรื่องเกี่ยวกับผู้มีอำนาจและไม่มีอำนาจฟ้องได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะรับฟ้อง เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีไว้ว่า

กระทรวงทวงการในเมืองหลวงนอกขอบชนบทอีกทั้งอาณาประชาราษฎรทั้งหลาย ในแคว้นนครกรุง เพนนครศรีอยุธยามหาคิลกภพพรตน์ราชธานีบุรีรมย์ตั้งแต่นั้นสืบไปเมื่อน่า ผู้มีอรรถคดีจะมาให้การกฎหมายร้องฟ้องห้ามมิให้รับร้องฟ้องไว้ในบังคับบัญชานั้นมีในลักษณะอินทภาษ ๗ คือ คนพิกลจริตบ้าใบ ๑ คนเสียจริตทั้งสองข้างมิได้เห็น ๑ คนเสียหูทั้งสองข้างมิได้ยิน ๑ เป็นคนง่อยเปลี้ยเดินไปมามิได้ ๑ เป็นคนกะยาจกถือกระเบื้องกะลาขอทาน ๑ เป็นคนสูงอายุหลงไหล ๑ เด็กต่ำอายุเอาถ้อยคำมิได้ ๑ เป็นคน ๗ จำพวก คน ๗ จำพวกนี้ถ้ามาฟ้องร้องเรียนอย่าเพื่อฟังก่อนให้ผู้นั้นเป็นตระลาการไต่สวนผู้นั้นเป็นสักขีพยานรู้เห็น ถ้าสมคั่งมันกล่าวจริงจึงให้รับไว้บังคับบัญชาโดยมันกล่าว ถ้ามิสมคั่งมันว่าอย่าให้รับคดีนั้นไว้บังคับบัญชาเลย ฯ^๕

จากบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะรับฟ้องดังกล่าว ราษฎรมีอำนาจที่จะฟ้องความได้ ถ้ามีอรรถคดีที่จะฟ้องความต่อศาล ยกเว้นคน ๗ จำพวก ศาลไม่มีอำนาจรับฟ้องไว้ได้โดยทันที นอกเสียจากผู้พิพากษาจะได้ไต่สวนพยานหลักฐานเชื่อได้ว่ามีการกระทำผิดคดีที่คน ๗ จำพวกดังกล่าวได้ฟ้องร้องคดีมา นอกจากคน ๗ จำพวกตามบทบัญญัติดังกล่าวแล้วยังได้กำหนดเงื่อนไขของทนายที่จะฟ้องเจ้าเบี้ยนายเงินของตนเอาไว้โดยบัญญัติว่า "ถ้าทนายแค้นใจเจ้าเบี้ยนายเงินค้ายประการใด ๆ ฟ้องให้เรียกนายเงินออกมาโรงศาล ท่านว่าให้มันส่งเงินค่าตัวแก่นายเงินเสียก่อนจึงให้มันฟ้อง อย่าให้มันฟ้องเหนือนายเงินท่าน ถ้าเจ้าเงินทำผิดเป็นความมหันตโทษถ้าไม่ส่งค่าตัวก็รับฟ้องไว้พิจารณาได้"^๖ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้จำกัดสิทธิของทนายไว้ใน

^๕ นิติศาสตร์ไพศาลย์, พระยา: ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์-วิริยการพิมพ์, พ.ศ. ๒๕๐๒) หน้า ๕๔๓

^๖ นิติศาสตร์ไพศาลย์, พระยา: เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๖.

การที่จะฟ้องผู้เป็นนายทนาย จะต้องให้ชำระเงินไต่ตัวเอง เสียก่อนศาลจึงจะรับฟ้องไว้พิจารณา เว้นแต่คดีอุทธรณ์ เป็นความผิดคดีโทษที่ศาลรับฟ้องจากทนายได้ทันที นอกจากนั้นกฎหมายลักษณะรับฟ้อง ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยการตัดฟ้อง เช่น ฟ้องพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นอุทธรณ์ มีใช้คดีของตนและคดีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ป้า น้า อา บุตร ภรรยา พี่ น้องคนเอามาฟ้อง ไม่ให้ศาลรับฟ้องและการคัดสำนวน เช่น ปรากฏว่าฝ่ายใดให้สินจ้างแก่สภาตุลาการ ไม่มาศาลตามนัด ให้ถือเอาเป็นแพคดี

การฟ้องคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะต้องทำเป็นหนังสือฟ้องร้อง และผู้ฟ้องคดีจะต้องลงลายมือชื่อ ถ้าไม่ได้ลงชื่อให้รับเป็นพินัยหลวงแล้วรับไว้พิจารณา ผู้พิพากษาจะเรียกผู้ฟ้องคดีมาไต่ถามบทกฎหมายที่อ้างในคำฟ้อง และผู้พิพากษาจะพิจารณาหนังสือฟ้องร้องและบทบัญญัติของกฎหมายว่าถูกต้องหรือไม่ ถ้าหนังสือฟ้องร้องไม่ถูกต้องกับบทบัญญัติของกฎหมายไม่ให้ศาลรับไว้พิจารณาเพราะจะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบและถ้าผู้ใดฟ้องคดีศาลหนึ่งแล้ว กลับเอาความเรื่องเดียวกันไปฟ้องยังอีกศาลหนึ่งเป็น ๒ ความ ท่านให้รับเป็นพินัยหลวงแล้วให้พิจารณาเฉพาะคดีที่ฟ้องไว้แต่แรก

ในกรณีที่ราษฎรหลายคนได้ฟ้องผู้กระทำความผิดคนเดียวกัน ถือว่าคนไหนฟ้องก่อนให้เอาคนนั้นเป็นโจทก์ ถ้าฟ้องพร้อมกันให้ผู้พิพากษาพิจารณาว่าฟ้องเป็นความอาญาหรือความนครบาล ให้ถือว่าผู้ฟ้องความนครบาลเป็นโจทก์ ถ้าเป็นความอาญาหรือความนครบาลด้วยกัน ให้ถือว่าผู้ฟ้องคดีอุทธรณ์นั้นเป็นโจทก์

ในเรื่องเกี่ยวกับอายุความในการฟ้องคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้บัญญัติในเรื่องอายุความไว้เช่นกัน เช่น ราษฎรวิวาทคำพิพาทกันจะต้องฟ้องภายในอายุความ ๑๕ วัน กรณีลักทรัพย์จะต้องฟ้องภายในอายุความ ๓ เดือน เป็นต้น

๑.๓ สมัยรัตนโกสินทร์ก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เมื่อสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว สมเด็จพระเจ้าตากสินได้กอบกู้อิสรภาพคืนมา ได้ตั้งกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง ในสมัยกรุงธนบุรีการฟ้องร้องดำเนินคดีต่าง ๆ ได้ใช้กฎหมายต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตลอดมาจนถึงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๓ (จ.ศ. ๑๑๖๖) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าให้มีการชำระตราสารกฎหมายที่ใช้ยูนานมารวบรวมเป็น

ประมวลกฎหมาย เรียกว่า "กฎหมายตรา ๓ ดวง" ซึ่งบทบัญญัติในกฎหมายตรา ๓ ดวง ส่วนใหญ่เป็นกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นในคอนต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์การฟ้องร้องดำเนินคดีจึงคล้ายกับสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ เอกชน ผู้ได้รับความเสียหายจะเป็นผู้ฟ้องคดี ตามกฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ ๒๑ ประการที่ ๕ ว่า "นอกจากที่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษว่าเป็นอย่างอื่น บุคคลธรรมดาโลกย์หรือบุคคลโดยนิติสมมุติตามกฎหมายที่ได้รับความเสียหายและถูกทำร้ายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำผิดได้เสมอ"^๗ จากบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ได้เริ่มมีการก่อตั้งนิติบุคคลขึ้นแล้ว ซึ่งนอกจากราษฎรบุคคลธรรมดาจะมีอำนาจฟ้องคดี กฎหมายลักษณะรับฟ้องยังให้อำนาจนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายทำการฟ้องคดีได้ และผู้ที่จะเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำผิดก็ต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายและถูกทำร้าย แต่ในคดีที่ผู้ได้รับความเสียหายและถูกทำร้ายได้ถึงมรณาไปแล้ว สามีหรือภรรยา และพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่น้อง ลูกหลาน ผู้ตายเป็นโจทก์ฟ้องผู้กระทำผิดได้ (กฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ ๒๑ ประการที่ ๕)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ (ร.ศ. ๑๑๑) รัฐได้เริ่มที่จะเข้าดำเนินการฟ้องร้องคดีโดยให้เจ้าพนักงานของรัฐเป็นผู้ดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดซึ่งปรากฏตามพระราชบัญญัติตั้งศาลไปรษณีย์เป็นศาลกงตรระหว่งสำหรับกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๑ ข้อ ๔ ว่า "พลตรระหว่งจับผู้ผิดมาส่งกักหรือมีโจทก์ให้พลตรระหว่งจับตัวมาส่งกัก ให้ศาลไปรษณีย์บังคับให้พลตรระหว่งซึ่งจับผู้ผิดมาหรือโจทก์ผู้ฟ้องศาลตัวเสียก่อนแล้วบังคับให้ ให้การเป็นคำฟ้องกล่าวความแต่โดยสัจจริงแล้ว จึงบังคับถามผู้ต้องหาจับมาหรือต้องถูกฟ้อง เป็นจำเลย" ดังนั้นการฟ้องคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ คำรวจมีอำนาจในการฟ้องคดีได้เช่นเดียวกับเอกชนในศาลไปรษณีย์ และในวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ได้มีกฎหมายบทตั้งกระทรวงยุติธรรมออกมามีความว่า "อธิบดีและเจ้าพนักงานในกรมอัยการต้องฟังบังคับบัญชาของเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมในทางปฏิบัติหน้าที่ราชการ อธิบดีมีอำนาจเลือกผู้พระราชกำหนดกฎหมาย -

^๗ สุขุมวินิจฉัย , พระ : วิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (ไม่ปรากฏที่พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๖๑) หน้า ๕๗.

ชำนาญชำนาญแม่นยำมาตั้งเป็นพระราชนัดและเนติบัณฑิต ให้เป็นที่ปรึกษาและผู้ช่วยราชการ กรมอัยการมีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของกระทรวงหรือกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นผู้รักษากฎประโยชน์ของราชาธิปไตย เป็นทนายความในนามของราชาธิปไตย เป็นพนักงานร่างร่างประกาศพระราชบัญญัติต่าง ๆ แปลกฎหมายนานาประเทศออกเป็นภาษาไทย พ้องกล่าวโทษผู้กระทำผิดล่วงพระราชอาญา" จากกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมยังปรากฏว่าได้มีกรมอัยการ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่เป็นทนายของแผ่นดินและเป็นผู้ฟ้องร้องกล่าวโทษผู้กระทำความผิดอาญาในนามของแผ่นดินเป็นครั้งแรก และพนักงานอัยการเป็นผู้ดำเนินคดีอาญา

ใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ร.ศ. ๑๑๕) ได้มีการบัญญัติบทกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา เรียกว่าพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ ซึ่งในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ ได้บัญญัติผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีไว้ในหมวดที่ ๒ ว่าด้วยการ เป็นความแผ่นดินมาตรา ๗ บัญญัติว่า "บรรดาความ — อาญาทั้งปวงซึ่งมีโทษหลวง เช่น ความหาว่า ขบถ ประทุษร้ายหาว่ากระทำการผิดร้ายฆ่าคนตาย หาว่ากระทำโจรกรรมปล้นสดมภ์ ฯลฯ ถ้าไม่มีคนใดคนหนึ่งเป็นโจทก์ฟ้องกล่าวโทษผู้ล่วงละเมิดพระราชอาญาก็ดี ถ้าผู้มีโจทก์ฟ้องกล่าวโทษผู้ล่วงละเมิดพระราชอาญาอยู่แล้วแต่ผู้นั้นไม่คดีใจว่าความเรื่องนั้นต่อไปด้วยเหตุประการใด ๆ ก็ดี ต้องเป็นหน้าที่ของพนักงานกรมอัยการและผู้รักษากฎหมาย จะต้องฟ้องกล่าวโทษผู้ล่วงละเมิดพระราชอาญาในกรณีที่ไม่มีคนอื่นเป็นโจทก์ ถ้าจะต้องว่าความเรื่องที่โจทก์เดิมไม่คดีใจว่านั้นต่อไป เมื่อเห็นว่ามีพยานพอที่จะพิสูจน์ให้สมจริงได้ว่า ผู้ล่วงละเมิดพระราชอาญานั้นมีข้อพิรุณ กระทำความผิดต่อพระราชกำหนดกฎหมาย" จากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ คดีอาญาแผ่นดินผู้มีอำนาจฟ้องคดีได้คือ ผู้ที่ได้รับความเสียหายและพนักงานอัยการ โดยในคดีอาญาแผ่นดินพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีไม่ว่าจะมีผู้ได้รับความเสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีหรือไม่ หรือผู้ได้รับความเสียหายฟ้องผู้กระทำความผิดแล้วไม่คดีใจเอาความต่อไปเมื่อเห็นว่ามีพยานหลักฐานว่าจำเลยได้กระทำความผิด แต่ในความผิดต่อส่วนตัว ถ้าผู้ได้รับความเสียหายไม่ได้รับร้องขอให้เอาคดีขึ้นว่ากล่าว พนักงานอัยการฟ้องคดีเองตามลำพังไม่ได้ พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต่อเมื่อผู้ได้รับความเสียหายร้องทุกข์ขอให้ว่ากล่าวฟ้องร้อง

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) เป็นต้นมาการดำเนินการคดีอาญาโดยรัฐเริ่มมีบทบาทมากขึ้น เจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจในการดำเนินการคดีอาญานั้นได้แก่ พนักงานอัยการ กองตระเวนและตำรวจภูธรซึ่งเสนาคดีกระทรวงยุติธรรมได้ออกกฎหมายบังคับให้อำนาจในการดำเนินการคดีอาญาและเจ้าพนักงานกระทรวงหนึ่งกระทรวงใดซึ่งได้รับแต่งตั้งให้ว่าความโดยกระทรวงนั้น ๆ ได้มีหนังสือแจ้งไปยังกระทรวงยุติธรรมเพื่อส่งไปให้ศาลทราบ และให้ถือว่าเจ้าพนักงานผู้นั้นมีอำนาจเหมือนพนักงานอัยการในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา แต่เจ้าพนักงานของรัฐที่สำคัญซึ่งมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญา คือ พนักงานอัยการในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ร.ศ. ๑๒๗ ได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจและหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้ในหมวดที่ ๕ ว่าด้วยอัยการ

มาตรา ๓๓ "ให้มีอัยการสำหรับเป็นทนายแผ่นดินแทนรัฐบาลในศาลทั้งปวงกรมอัยการในกรุงเทพมหานครให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงยุติธรรม อัยการหัวเมืองให้ขึ้นอยู่ในกระทรวงเจ้าหน้าที่ซึ่งรักษาราชการ เมืองและมณฑลนั้น"

มาตรา ๕๕ "อัยการมีหน้าที่รับว่าคดีในประเภทต่อไปนี้.

- ข้อ ๑. ในคดีแพ่ง เรื่องหนึ่งเรื่องใดซึ่งเกี่ยวกับรัฐบาล
- ข้อ ๒. ในคดีแพ่งและอาญาซึ่งข้าราชการต้องถูกฟ้องในเรื่องการที่ได้กระทำไปในหน้าที่ ซึ่งเห็นสมควรให้อัยการว่าจ้างข้าราชการนั้น
- ข้อ ๓. เป็นโจทก์ในคดีอาญามีโทษหลวง
- ข้อ ๔. ในคดีอาญาที่มีโจทก์เมื่ออัยการเห็นสมควรจะรวมเป็นโจทก์ด้วยก็ได้ หรือเมื่อโจทก์ละทิ้งคดีเสียอัยการมีอำนาจที่จะเป็นโจทก์ได้เอง
- ข้อ ๕. ในคดีที่ศาลไต่สวนส่งมาให้ฟ้องยังศาลสูง อัยการมีอำนาจที่จะสั่งให้ศาลไต่สวนฟังพยานอีกต่อไปก็ได้ หรืออัยการจะสั่งให้ศาลไต่สวนพิจารณาพิพากษาเสียเองตามอำนาจมากและน้อยของศาลไต่สวนนั้นก็ได้
- ข้อ ๖. ในคดีที่ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดจะฟ้องคดีเองไม่ได้โดยกฎหมายห้ามอัยการมีอำนาจรับตรวจข้อความนั้นแล้วเป็นโจทก์ได้.
- ข้อ ๗. อัยการมีอำนาจที่จะถอนฟ้องคดีที่อัยการเป็นโจทก์หรือไม่ฟ้องคดีที่ศาลไต่สวนสั่งให้ฟ้องก็ได้ แต่อัยการต้องแจ้งความนั้นไปให้ศาลทราบ"

จากบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวถือได้ว่าอัยการ เป็นนายของแผ่นดิน มีอำนาจ
หน้าที่อย่างกว้างขวางในคดีที่ผู้ได้รับความเสียหายไม่มีอำนาจฟ้องให้อำนาจอัยการ เป็นผู้ฟ้อง
คดี เช่น คดีอุทลุม .

ก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ผู้ได้รับความเสียหายจะฟ้องคดีอาญา
"ต้องศาลบาลหรือปฏิญาณตัว เสียก่อนว่าข้อความตามคำฟ้องนั้นเป็นความจริง ถ้าไม่ยอมศาลบาล
หรือปฏิญาณก่อนศาลไม่รับฟ้องไว้พิจารณา" ๘ ตามพระราชบัญญัติบังคับโจทก์ศาลบาลก่อนฟ้อง
ร.ศ. ๑๑๑ และในการฟ้องคดีนั้นก่อนปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ผู้ที่จะฟ้องคดีจะต้องยื่นฟ้องต่อ "กรม
รับฟ้อง" แล้วกรมรับฟ้องจะนำคำฟ้อง เสนอลูกขุนเพื่อตรวจคำฟ้องและจ่ายคำฟ้องไปยังศาล
ต่าง ๆ ที่มีเขตอำนาจชำระคดีจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้มีพระราชบัญญัติศาลโปริสภา
ร.ศ.๑๑๑ ใช้บังคับการฟ้อง คดีต้องฟ้องต่อศาล โปริสภา เพื่อให้ศาล โปริสภาทำการไต่สวนว่า
คดีมีมูลที่จะรับฟ้องไว้หรือไม่ ถ้าคดีมีมูลศาลโปริสภาจะรับฟ้องไว้และถ้าคดีอยู่ในอำนาจของ
ศาลสูงศาลโปริสภาก็จะส่งไปให้ศาลสูงพิจารณา ถ้าคดีไม่มีมูลศาลโปริสภาก็จะมีคำสั่งไม่รับ
ฟ้อง และโจทก์หรือผู้ใดจะเอาคดีนั้นไปฟ้องต่อศาลสูงอีกต่อไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจาก
ศาลสูง

ส่วนกรณีเกี่ยวกับเรื่องผู้ที่ถูกฟ้องนั้น ผู้ได้รับความเสียหายและพนักงานอัยการมี
อำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นจำเลยได้เสมอ เว้นแต่บุคคลบางจำพวกจะถูกฟ้องได้ กฎ-
หมายได้กำหนดเงื่อนไขไว้บางประการ เช่น การฟ้องเสนาบดีเจ้ากระทรวงเกี่ยวกับความหน้าที่
ราชการต้องทูลเกล้าฯ ถวายฎีการ้องทุกข์ในความผิดนั้นก่อน การฟ้องข้าราชการที่ได้รับพระ-
ราชทานยศหรือบรรดาศักดิ์ หม่อมราชวงศ์ หม่อมห้ามจะฟ้องให้ศาลไต่สวนเสียก่อน เมื่อคดี
มีมูลจะพิจารณาต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
พิจารณาเมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจึงทำการพิจารณาได้ เป็นต้น

หลักในการดำเนินคดีอาญาของไทยนั้น ได้ใช้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชนมา
ตั้งแต่ในสมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน โดยเอกชนมีอำนาจที่จะฟ้องร้องผู้กระทำความผิดด้วยตนเอง
แต่ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ในปี พ.ศ. ๒๔๓๕ รัฐได้เริ่มเห็นความสำคัญในการที่จะเข้าดำเนิน

๘ สุขุมวินิจฉัย , พระ : เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

คดีอาญาจึงได้บัญญัติให้เจ้าพนักงานของรัฐมีอำนาจดำเนินคดีอาญาได้เช่นเดียวกับเอกชน ทั้งนี้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมาการดำเนินคดีอาญาของไทยเราถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและการดำเนินคดีอาญาโดยเอกชน ทั้งสองหลักกรรมกันตลอดมา

๒. การฟ้องและการดำเนินคดีอาญาในต่างประเทศ

ระบบกฎหมายของประเทศต่าง ๆ นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ระบบใหญ่ คือ ระบบประเทศที่ใช้ประมวลกฎหมาย (Code Law) ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่ประเทศในภาคพื้นยุโรป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน และระบบประเทศที่ใช้กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ซึ่งได้แก่ประเทศในกลุ่มแองโกลแซกซอน เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ระบบกฎหมายทั้ง ๒ ระบบนี้มีที่มาและวิวัฒนาการที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงขอก้าวถึงการฟ้องและการดำเนินคดีอาญาเฉพาะในประเทศที่เป็นพื้นฐานของทั้ง ๒ ระบบนี้ เพราะในประเทศที่ใช้ระบบเดียวกันนั้น มีหลักกฎหมายและแนวความคิดทางกฎหมายที่คล้ายคลึงกัน

๒.๑ ประเทศฝรั่งเศส การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศสนั้นใช้ระบบไต่สวน โดยศาลจะเป็นผู้ไต่สวนพยานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานซึ่งแสดงถึงความผิดของจำเลยแต่การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศส ก็ได้ใช้ระบบกล่าวหาหรือฟ้องร้องโดยให้อำนาจพนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีอาญา

ในประเทศฝรั่งเศส ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยตรง พนักงานอัยการแต่ผู้เดียวมีอำนาจฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายจะดำเนินคดีอาญาได้โดยการร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการหรือตำรวจ เพื่อให้พนักงานอัยการหรือตำรวจทำการสอบสวนหรือให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวนในความผิดที่กฎหมายกำหนดให้สอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน ทำการสอบสวนความผิดอาญาซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีการสอบสวนแล้ว พนักงานอัยการจะเป็นผู้พิจารณาสำนวนการสอบสวน แล้วจะมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ถ้าพนักงานอัยการมีความเห็นสั่งฟ้องก็จะฟ้องคดีต่อศาลซึ่งอำนาจพิจารณาตัดสินคดีคือไป.

006781

ผู้เสียหายถึงแม้ว่าจะไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยตรง แต่ผู้เสียหายอาจจะใช้วิธีทางอ้อมเพื่อบังคับให้พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีอาญา โดยการที่ผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งเรียกค่าเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากความผิดอาญา เมื่อผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดี

อาญา ผู้เสียหายจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวนไปพร้อมกับคำฟ้องคดีแพ่ง พร้อมทั้ง
ต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด ผู้พิพากษาสอบสวนจะส่งคำร้องทุกชั้นต่อไปยัง
พนักงานอัยการ ซึ่งมีผลให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีอาญาในการกระทำครั้งเดียวกันนั้น
แต่อย่างไรก็ดีถ้าผู้เสียหายฟ้องคดีแพ่งโดยไม่มีเหตุฉกฉวยสมควรถือโดยประมาท ก็มีโทษอาญา
การดำเนินคดีอาญาของฝรั่งเศส อาจเสนอก็คือศาลได้ ๓ วิธีด้วยกัน
คือ

๒.๑.๑ การขอให้สอบสวน ความผิดบางประเภท กฎหมายกำหนดให้ต้อง
มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนก่อนการฟ้องคดี เช่น ความผิดอุกฉกรรจ์ ความผิดเกี่ยวกับการ
การค้ากำไรเกินควร ความผิดเกี่ยวกับกฎหมายการค้าทางทะเล ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคง
ของรัฐ ความผิดซึ่งกระทำโดยผู้เยาว์ เป็นต้น การขอให้สอบสวนนั้นถ้ากระทำโดยพนักงาน
อัยการ พนักงานอัยการ เพียงแต่ยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาสอบสวน แต่ถ้าเป็นการขอของผู้เสียหาย
ผู้เสียหายต้องยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาพร้อมกับยื่นคำร้องทุกชั้นต่อผู้พิพากษา
สอบสวน และจะต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษาสอบสวนกำหนด แล้วผู้พิพากษาสอบสวน
จะส่งคำร้องทุกชั้นของผู้เสียหายไปยังพนักงานอัยการ เพื่อให้พนักงานอัยการยื่นคำร้องขอให้ทำ
การสอบสวน

๒.๑.๒ การฟ้องความผิดซึ่งหน้า ใช้เฉพาะกรณีที่จับผู้ต้องหาได้ในขณะ
หรือหลังจากการกระทำความผิดมาใหม่ ๆ และไม่ใช้การกระทำความผิดอุกฉกรรจ์ หรือความ
ผิดที่ต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวนความผิดซึ่งฟ้องโดยวิธีนี้เสมอ ๆ เช่น ความผิด
ฐานจรัล ขอด่าน พกอาวุธ คุมขังเจ้าพนักงาน เป็นต้น การฟ้องความผิดซึ่งหน้า พนักงาน
อัยการจะทำการสอบสวน และฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลซึ่งพิจารณาคดีโทษปานกลาง และศาลจะ
พิจารณาพิพากษาทันที แต่ถ้าจำเลยต่อสู้คดีศาลจะอนุญาตให้เลื่อนคดีไป

๒.๑.๓ การฟ้องโดยตรง ใช้สำหรับความผิดโทษและโทษปานกลาง ซึ่งไม่ต้องทำการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน การฟ้องโดยตรงนั้นพนักงานอัยการ
จะทำคำฟ้องเป็นหนังสือยื่นฟ้องต่อศาลและศาลจะออกหมายเรียกให้จำเลยมาต่อสู้คดี

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นในคดีโทษหรือโทษปานกลาง พนักงานอัยการอาจจะใช้
วิธีมีหนังสือแจ้งไปยังผู้ต้องหาถึงการกระทำความผิด เช่น เกี่ยวกับคำฟ้องและส่งให้ผู้ต้องหา

ศาล พนักงานอัยการจะยื่นคำฟ้องต่อศาลในวันนั้น ซึ่งวิธีการนี้เรียกว่า การไปปรากฏตัวต่อศาลโดยสมัครใจถ้าผู้ต้องหาไม่ตามนัด พนักงานอัยการก็จะดำเนินตามธรรมดา^๘

๒.๒ ประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมัน การดำเนินคดีอาญาในเยอรมัน มีลักษณะเป็นวิธีพิจารณาในระบบกล่าวหา (Accusatory System) โดยตามหลักกฎหมายเยอรมันถือว่าการดำเนินคดีอาญาจะไม่สามารถที่จะดำเนินคดีไปจนกว่าจะได้ฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาล เยอรมันจึงได้กำหนดองค์กรผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาไว้ คือพนักงานอัยการและผู้เสียหาย แต่เยอรมันถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ พนักงานอัยการจึงมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาอย่างกว้างขวาง ส่วนผู้เสียหายมีอำนาจดำเนินคดีอย่างจำกัด

๒.๒.๑ การดำเนินคดีอาญาของอัยการ การดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนและฟ้องร้องในเยอรมัน มีกระบวนการอยู่กระบวนการเดียว เป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาในเยอรมันในชั้นนี้คือ อัยการ "ในการฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (Public charge) ให้เป็นหน้าที่ของอัยการและผู้เสียหายที่จะมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญา"^{๑๐} ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน มาตรา ๑๕๒ อนุ ๑ โดยถือว่าอัยการเป็นตัวแทนของประชาชนในการฟ้องคดี

เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นหรือสงสัยว่าได้มีการกระทำความผิดอาญาขึ้น อัยการเยอรมันมีหน้าที่ค้นหาความจริง โดยการสืบสวนพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดและตำรวจมีหน้าที่ช่วยเหลืออัยการในการรวบรวมพยานหลักฐานส่งให้กับพนักงานอัยการในการสอบสวนของอัยการ เยอรมันไม่ได้สอบสวนแต่เฉพาะข้อเท็จจริงที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ต้องหาเท่านั้น แต่ต้องสอบสวนข้อเท็จจริงที่เป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาด้วย ยิ่งกว่านั้นพฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ที่มีความหมายต่อการที่

^๘ โกลแมน ภัทรภิมย์ "การฟ้องคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส" อัยการนิเทศ เล่มที่ ๓๒ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๓ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์) หน้า ๑๗๒-๑๗๓

^{๑๐} Manual of German Law Volum II: Private International Law, Civil Procedure, Criminal Law, Criminal Procedure (London: Her Majesty's stationery office, 1952) P.7

จะกำหนดโทษที่ชอบที่จะได้รับการสอบสวนด้วย และถ้าพนักงานอัยการพิจารณาเห็นว่าควรให้ศาลทำการไต่สวนพยานหลักฐาน ก็ยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นของท้องถิ่นให้ดำเนินการไต่สวนเมื่อรวบรวมพยานหลักฐานแล้วในการพิจารณาคดีของอัยการ เยอรมันถือหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายคือ เมื่อทราบและมีเหตุควรเชื่อว่าได้ว่าการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น อัยการมีหน้าที่ต้องดำเนินคดีอาญานั้น แต่หลักดังกล่าวนี้มีข้อยกเว้นให้อัยการ เยอรมันไม่ดำเนินคดีหรือไม่ฟ้องผู้กระทำได้ เช่น

การกระทำความผิดเล็กน้อยและการดำเนินคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะการกระทำความผิดในต่างประเทศ หรือในเรือหรืออากาศยานต่างประเทศ หรือผู้กระทำผิดได้ถูกศาลในต่างประเทศพิพากษาลงโทษและพ้นโทษแล้ว การกระทำผิดต่อความมั่นคงของรัฐ ถ้าอัยการเห็นว่า การดำเนินคดีจะนำผลเสียหายอย่างยิ่งมาสู่ประเทศในแง่ความปลอดภัยและความมั่นคงของประเทศ หรือขัดต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ หรือผู้กระทำความผิดได้ป้องกันการกระทำผิดซึ่งตนเองได้กระทำเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ การกระทำผิดอาญาที่ยื่นฟ้องต้องขึ้นอยู่กับคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีแพ่งหรือคดีปกครอง การกระทำผิดอาญารัฐานกล่าวหาเท็จและดูหมิ่นหรือหมิ่นประมาทถ้าคดีอาญา เนื่องจากการกระทำที่แจ้งหรือกล่าวหาที่ยังดำเนินการอยู่ และในกรณีผู้กระทำผิดได้ถูกกระ โชกหรือรีดเอาทรัพย์สินแล้วเสียแต่เป็นความผิดที่รุนแรง^{๑๑}

ในกรณีที่พนักงานอัยการไม่ดำเนินคดีหรือสั่งไม่ฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (Public charge) ผู้เสียหายซึ่งได้ทำการร้องทุกข์มีสิทธิที่จะยื่นคำร้องต่อผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการนั้นภายใน ๒ อาทิตย์ หลังจากที่ได้ทราบคำสั่งของพนักงานอัยการ ถ้าผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการไม่รับคำร้องทุกข์ ผู้เสียหายอาจทำคำร้องต่อศาลภายใน ๑ เดือน หลังจากที่ได้ทราบคำสั่งยกเว้นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้อ่านาจอัยการไม่ดำเนินคดีหรือสั่งไม่ฟ้องดังกล่าว ศาลจะมีคำสั่งให้แสดงข้อเท็จจริงและข้อพิสูจน์ซึ่งเป็นหลักฐานในการกล่าวหาที่เสนอการฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน.

^{๑๑} Eberhard Schmidt, Dr, Translated by Dr. Horst Niebler, Dr., The American Series of Foreign Penal Codes 10, The German Code of Criminal Procedure, Second Printiny, (New York: New York University, 1973) section 153 to 154 d, P 87-91

ในกรณีความผิดอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของผู้เสียหายจะฟ้อง คดีด้วยตนเองนั้น อัยการจะยื่นฟ้องคดีถ้าการ คำนวณนั้นเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

๒.๒.๒ การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ผู้เสียหายในเยอรมันมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาในบางความผิดเท่าที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น" ความผิดอาญาราน บุกรุก ทุพพินหรือหมิ่นประมาท เบียดจหนายผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย ชูเชื้อผู้อื่นทำให้เสียทรัพย์ และความผิดอาญาบางฐานตามกฎหมายว่าด้วยการแข่งขันทางการค้ากฎหมายสิทธิบัตรแบบ เครื่องอุปโภค เครื่องหมายการค้า การเลียนแบบ และลิขสิทธิ์"^{๑๒} ซึ่งเป็นความผิดที่มีโทษสถานเบา

การฟ้องคดีของผู้เสียหาย (Private charge) ไม่ผูกมัดอัยการที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินคดี แต่ก่อนจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดอัยการอาจจะยื่นคำร้องขอ เข้าร่วมในการดำเนินคดีก็ได้ และผู้เสียหายจะได้รับอนุญาตให้ฟ้องคดีต่อเมื่อได้มีการประนีประนอมยอมความระหว่างผู้เสียหายกับจำเลยต่อหน้าผู้แทนของกระทรวงยุติธรรมที่ได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ประนีประนอมยอมความแล้วไม่สำเร็จ ผู้เสียหายจะได้รับใบรับรองอนุญาตให้ทำการฟ้องคดี โดยผู้เสียหายจะต้องจัดหาหลักประกันสำหรับค่าธรรมเนียมซึ่งอาจทำให้จำเลยเสียหายเช่นเดียวกับการฟ้องในคดีแพ่ง ถ้าผู้เสียหายไม่จ่ายค่าธรรมเนียมล่วงหน้าศาลจะไม่รับดำเนินคดี เมื่อศาลรับฟ้องของผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายจะเป็นผู้ควบคุมในการดำเนินคดี

การฟ้องคดีของผู้เสียหายอาจจะมอบอำนาจให้ผู้อื่นฟ้องคดีแทนได้ และในการฟ้องคดีอาญาแผ่นดิน (Public charge) หมายถึงคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจของอัยการที่จะดำเนินคดีโดยเฉพาะ ผู้เสียหายสามารถขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการในระหว่างการพิจารณา ถ้าผู้เสียหายถูกฆ่าถึงแก่ความตาย บุพการี ผู้สืบสันดาน พี่น้อง และคู่สมรส มีสิทธิเช่นเดียวกันในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการซึ่งเป็นหลักประกันสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีเกี่ยวกับความผิดซึ่งผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้อง

๒.๓ ประเทศอังกฤษ การดำเนินคดีอาญาของอังกฤษใช้ระบบกล่าวหา โดยถือหลักว่า เอก ฆนทุกคนเป็นผู้เสียหาย และมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงหรือไม่ หลักนี้สืบเนื่องมาจากพื้นฐานที่ตามกฎหมาย Common Law

^{๑๒} I bid, section 374 P.167

ที่มีมาแต่ดั้งเดิมว่า พลเมืองทุกคนต่างมีหน้าที่ในอันที่จะต้องช่วยกันรักษากฎหมายและระเบียบของบ้านเมือง ภาระหน้าที่ดังกล่าวนี้จึงรวมตลอดไปถึงการที่จะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาคด้วย การฟ้องคดีของผู้เสียหาย (ซึ่งความจริงแล้วในอังกฤษถือว่าเป็นเอกชน private) เป็นการดำเนินคดีในนามของแผ่นดิน (The Name of The Crown) เมื่อปรากฏว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ในปัจจุบันการดำเนินคดีและการฟ้องไม่ใช่แต่ผู้เสียหายเท่านั้นที่ทำการดำเนินคดีและฟ้องผู้กระทำผิด อังกฤษยังมีกลไกในกระบวนการยุติธรรมค้ำนการดำเนินคดีและการฟ้องคดีอาญาอีกหลายองค์กร ผู้มีอำนาจดำเนินคดีและฟ้องร้องของอังกฤษจึงแบ่งออกได้เป็น ๓ องค์กร คือ

๒.๓.๑ ผู้เสียหาย (Private Prosecutor)

๒.๓.๒ ตำรวจ (Police)

๒.๓.๓ อัยการ (Public Prosecutor)

๒.๓.๑ ผู้เสียหาย (Private Prosecutor) ผู้เสียหายมีอำนาจที่จะทำการฟ้องคดีเองโดยถือว่าเป็นการฟ้องคดีในนามของแผ่นดิน (The name of the crown) โดยผู้เสียหายจะทำการว่าจ้างทนายให้เป็นผู้ดำเนินการฟ้องร้องและดำเนินคดีแทน แต่ในคดีบางประเภทได้มีกฎหมายห้ามไม่ให้ผู้เสียหายฟ้อง เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากรัฐมนตรีอัยการ (Attorney-General) เช่น คดีที่เปิดเผยความลับของทางราชการ (Prosecutions - under the official Secrets Act) คดีทางเพศที่บุพการีทำต่อผู้สืบสันดาน (Incest) การฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย จะต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินคดี เพื่อเป็นการป้องกันผู้บริสุทธิ์ไม่ให้ต้องถูกดำเนินคดีอาญา เพราะอาจถูกควบคุมตัวในระหว่างดำเนินคดี จึงทำการบีบบังคับค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี

การดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในอังกฤษส่วนใหญ่แล้วจะไม่ฟ้องคดีอาญาคด้วยตนเองแต่จะร้องทุกข์ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจแล้วให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้ดำเนินคดี

๒.๓.๒ ตำรวจ ในประเทศอังกฤษตำรวจไม่ใช่เฉพาะแต่มีหน้าที่สืบสวนจับกุมและสอบสวนผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่ตำรวจยังมีหน้าที่ในการฟ้องร้องผู้กระทำผิดต่อศาล และในทางปฏิบัติการฟ้องร้องคดีอาญาส่วนมากเป็นการฟ้องคดีของตำรวจ โดยถือว่าตำรวจเป็นองค์กรหนึ่งในระบบความยุติธรรมและตำรวจเป็นตัวแทนในการฟ้องคดีอาญา.

การฟ้องคดีอาญาของตำรวจในอังกฤษนั้นมีฐานะเหมือนกับผู้เสียหายฟ้องคดีอาญา โดยตำรวจจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานของการกระทำความผิดทั้งหมด และพิจารณาพยานหลักฐานแล้ว เห็นควรที่จะฟ้องผู้กระทำความผิด ตำรวจจะว่าจ้างทนายความให้เป็นผู้ฟ้องคดี และว่าความแทนตำรวจเหมือนผู้เสียหาย "ซึ่งอันที่จริงการฟ้องคดีโดยตำรวจพูดโดยทฤษฎีแล้ว ก็คือการฟ้องโดยเอกชนนั่นเอง (every police prosecution is in theory a private prosecution)" ^{๑๓} โดยตำรวจฟ้องในแบบยื่นคำฟ้องต่อศาลโดยศาลเป็นผู้ไต่สวน

๒.๓.๓ อัยการ (Public Prosecutor) อัยการในประเทศอังกฤษ นั้นประกอบด้วย Attorney-General ซึ่งเป็นประมุขฝ่ายอัยการ เป็นรัฐมนตรีคนหนึ่งในรัฐบาล Director of public prosecution (อธิบดีอัยการ) ได้รับความแต่งตั้งจากรัฐมนตรีมหาดไทย โดยคำแนะนำของ Attorney-General การปฏิบัติงานของอธิบดีอัยการนั้นไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาหรือควบคุมของรัฐมนตรีมหาดไทย แต่อยู่ภายใต้การควบคุมและแนะนำของ Attorney - General อธิบดีอัยการจะมีคณะทำงานคณะหนึ่งซึ่งประกอบด้วยทนายความ (barrister and solicitor) ประมาณ ๓๕ คน ทำหน้าที่เป็นพนักงานอัยการ public prosecutor) Attorney-General มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายของรัฐบาล มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินคดีอาญาทั้งของรัฐบาลและของผู้เสียหาย การดำเนินคดีอาญาของรัฐบาล Attorney-General เป็นผู้ให้คำแนะนำต่อรัฐบาลและรับผิดชอบในการตัดสินใจ การดำเนินคดีอาญาเรื่องสำคัญ ๆ โดยจะเป็นผู้วินิจฉัยคดีว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องในนามของแผ่นดิน

ถึงจนการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย Attorney - General มีอำนาจเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีโดยการขออนุญาตต่อศาล "ไม่ดำเนินคดีต่อไป (Nolle Prosequi)" ^{๑๔} ก่อนศาลมีคำพิพากษา เมื่อพิจารณาเห็นว่า การดำเนินคดีอาญาต่อไปไม่เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ ซึ่งมีผลให้ศาลจำหน่ายคดี แต่การขออนุญาตไม่ดำเนินคดี

^{๑๓} Patrick Devlin, The criminal Prosecution in England, .

(London:Oxford University Press, 1960) P.17.

^{๑๔} อุทิศ วีรวัฒน์, "อัยการสกอตแลนด์ และอัยการอังกฤษ", ระบบอัยการต่างประเทศ (โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด) พ.ศ. ๒๕๒๐) หน้า ๕๘.

ต่อไปไม่ทำให้จำเลยพ้นจากความผิด เพราะจำเลยอาจถูกฟ้องใหม่ได้ และนอกจากนี้คดีบางประเภท ผู้เสียหายจะมีอำนาจฟ้องต่อเมื่อได้รับอนุญาตจาก Attorney-General เช่น คดีเบียดเบียนความลับของทางราชการ

ส่วนอธิบดีอัยการนั้นตามระเบียบข้อบังคับว่าด้วยกรดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค.ศ. ๑๙๔๖ ออกตามความในพระราชบัญญัติการดำเนินการฟ้องร้องความผิดอาญา ค.ศ. ๑๘๗๙ (The Prosecution of offence Regulation 1946 under The Prosecution of offence Act 1879) กำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องคดี และให้คำแนะนำต่อพนักงานอัยการ ตำรวจ ประชาชน และหน่วยราชการกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ อธิบดีอัยการมีหน้าที่ต้องฟ้องความผิดอาญา ซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต และในคดีที่มีความสำคัญหรือมีความยุ่งยากหรือมีความซับซ้อนหรือมีเหตุผลประการอื่นใด ตามที่หน่วยราชการอื่นส่งมาให้ให้อธิบดีอัยการพิจารณา อธิบดีอัยการยังมีหน้าที่รับรายงานคดีอาญาบางประเภทซึ่งตำรวจได้รายงานให้ทราบถึงคดีที่ตำรวจฟ้องคดีอาญาเอง นอกจากนั้นในคดีอาญาที่มีผู้อื่นฟ้อง แล้วถอนฟ้องหรือไม่ดำเนินคดีต่อไปภายในเวลาอันสมควร เจ้าหน้าที่ศาลต้องรายงานในอธิบดีอัยการทราบ ถ้าอธิบดีอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่า การถอนฟ้องนั้นไม่สุจริตหรือเพื่อประโยชน์ต่อสาธารณะ ควรจะดำเนินคดีนั้นต่อไป อธิบดีอัยการมีอำนาจเข้าดำเนินคดีอาญานั้นต่อไป

การฟ้องคดีอาญาในประเทศอังกฤษจำเป็นต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องทุกคดีโดยศาลที่เรียกว่า Magistrates' Court ศาล Magistrates' Court จะวินิจฉัยการไต่สวนมูลฟ้องพยานหลักฐานที่แสดงให้เห็นความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งถูกหมายเรียกหรือถูกจับกุมมา เมื่อมีการไต่สวนมูลฟ้องแล้วเห็นว่าคดีมีมูล ก็จะส่งฟ้องยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี การฟ้องคดีอาญาในอังกฤษนอกจากการฟ้องที่พิจารณาโดยรวดเร็วแล้วอาจแบ่งออกได้เป็น ๓ วิธี คือ

ประการแรก การฟ้องแบบ Criminal Information เป็นการฟ้องในความผิดประเภทโทษปานกลาง (Misdemeanor) และยื่นฟ้องต่อศาล Queen's Bench การฟ้องนั้นต้องเป็นการฟ้องในนามของแผ่นดินโดย Attorney-General

ประการที่สอง การฟ้องแบบ Coroner's Inquisitions คือในกรณีที่มีการตายผิดปกติเกิดขึ้น Coroner เจ้าหน้าทีสอบสวนเมื่อมีการตายเกิดขึ้น) จะทำการสอบสวนพยานหลักฐาน เมื่อปรากฏว่าบุคคลใดกระทำความผิดจะออกหมายจับและส่งสำนวนการสอบสวนไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและถือเอาสำนวนการสอบสวนเป็นการฟ้อง

ประการสุดท้าย การฟ้องแบบ Indictment แต่เดิมนั้นเป็นการฟ้องคดีต่อคณะลูกขุน (Grand jury) เพื่อให้คณะลูกขุนทำการสอบสวนมูลฟ้องในัจจุบันยื่นฟ้องต่อศาล Magistrates ผู้พิพากษาของศาล Magistrates จะทำการสอบสวนมูลฟ้อง ถ้าตั้งวาคก็มีมูลจะส่งคดีนั้นไปยังศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาโดยการฟ้อง ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาศาลสูง (High Court) ก่อน

๒.๔ ประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดนั้น สหรัฐอเมริกาได้แบ่งศาลที่จะพิจารณาคดีออกเป็น ๓ ประเภท คือ ศาล Federal Court (ศาลกลางของสหรัฐอเมริกา) State Court (ศาลมลรัฐ) Local Court (ศาลท้องถิ่น) การฟ้องคดีอาญาแต่ละศาลจึงแตกต่างกันออกไป ในศาล Federal Court เป็นการฟ้องคดีแบบ Presentment หรือ Indictment ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ ๕ ว่า "ไม่มีการพิจารณาคดีความผิดออกนอกรั้ว หรือความผิดร้ายแรงอื่นต่อบุคคลใดนอกเสียจากการฟ้อง Presentment หรือ Indictment ของคณะลูกขุน (grand jury) ^{๑๕} ส่วนในศาลมลรัฐ และศาลท้องถิ่นนั้น มีการฟ้องในแบบ Indictment หรือ Information

การฟ้องคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา จึงมีอยู่ ๓ แบบด้วยกัน คือ Presentment Indictment และ Information ความแตกต่างของการฟ้องคดีทั้ง ๓ แบบนั้นก็คือ การฟ้องคดีแบบ Presentment เป็นการฟ้องคดีอาญาของคณะลูกขุน โดยไม่มีผู้ใดยื่นคำฟ้องมาให้คณะลูกขุน ทำการสอบสวน เมื่อคณะลูกขุนได้ทราบว่ามีกรกระทำผิดเกิดขึ้น คณะลูกขุนจะเป็น

¹⁵ Lester Bernhardt Orfield, Criminal Procedure From Arrest to Appeal (Connecticut: Greenwood press, 1973) P.142

ผู้ทำการไต่สวนหาพยานหลักฐานเอง ถ้าปรากฏว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอจะฟ้องบุคคลใด คณะลูกขุนจะเป็นผู้ทำคำฟ้องและลงลายมือชื่อ เป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แล้วส่งคำฟ้องและพยานหลักฐานไปให้พนักงานอัยการ เป็นผู้ดำเนินคดี การฟ้องคดีแบบ Presentment เกือบไม่ใช้แล้วในสหรัฐอเมริกา การฟ้องคดีแบบ Indictment เป็นการฟ้องคดีอาญาที่ผู้กล่าวหา (ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการ) ทำคำฟ้องยื่นเสนอต่อคณะลูกขุนและคณะลูกขุนจะทำการไต่สวนมูลฟ้อง ถ้าพิจารณาแล้วว่ามีมูลก็จะลงชื่อในคำฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีและการฟ้องคดีแบบ Information คือการฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แต่ถ้าเป็นความผิดร้ายแรง (felony) จะต้องได้รับไต่สวนมูลฟ้องจากศาล Magistrate ก่อน

อำนาจในการฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกาเป็นของพนักงานอัยการ โดยเฉพาะ เนื่องจากทฤษฎีที่ว่าความผิดอาญาเป็นความผิดต่อชุมชน ชุมชนจึงเป็นผู้เสียหายโดยตรง พนักงานอัยการ เป็นผู้แทนของชุมชน จึงมีอำนาจฟ้องคดีอาญา แต่สหรัฐอเมริกา มีองค์กรในการดำเนินคดีอาญาอยู่หลายองค์กรด้วยกัน คือ

๒.๔.๑ ผู้เสียหาย ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาโดยตรง แต่ผู้เสียหายมีสิทธิร้องทุกข์ (Complaint) ต่อตำรวจให้ดำเนินคดีอาญาหรือยื่นคำร้องทุกข์โดยตรงต่อศาล Magistrate ในความผิดซึ่งมีโทษปานกลาง และยื่นคำร้องทุกข์ต่อคณะลูกขุนในความผิดร้ายแรง เพื่อให้ Magistrate และคณะลูกขุนทำการไต่สวนมูลฟ้อง และดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลที่มีอำนาจต่อไป มีจำนวนน้อยรัฐที่ผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาได้ แต่ก็อยู่ภายใต้ข้อจำกัดหลายประการ

๒.๔.๒ พนักงานอัยการ มีอำนาจตั้งแต่การสืบสวนจับกุม สอบสวน และฟ้องคดีอาญา การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ เป็นการฟ้องคดีในนามของสหรัฐ และไม่จำเป็นต้องสอบสวนก่อน งานของพนักงานอัยการอาจเริ่มต้นตั้งแต่การจับกุม เมื่อได้รับคำร้องขอจากตำรวจ พนักงานอัยการอาจยื่นฟ้องต่อ Magistrate เพื่อให้ออกหมายจับและจับผู้ถูกกล่าวหาได้ แล้วอาจนำตัวมาให้ Magistrate ทำการไต่สวนมูลฟ้อง เมื่อคดีมีมูล พนักงานอัยการจะยื่นฟ้องแบบ Information ต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีหรือถ้าตำรวจจับผู้ถูกกล่าวหา นำส่ง Magistrate พนักงานอัยการจะเข้าทำหน้าที่ในการไต่สวนมูลฟ้องและดำเนินคดีต่อไป

ในกรณีพนักงานอัยการทราบว่าการกระทำผิดอาชญากรรมร้ายแรง อาจยื่นเสนอให้คณะลูกขุนทำการไต่สวน เมื่อคดีมีมูลพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องแบบ Indictment ต่อศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดี

๒.๔.๓ คณะลูกขุน (grand jury) มีหน้าที่สำคัญเกี่ยวกับการไต่สวนผู้กระทำความผิด และจะเป็นผู้ลงชื่อในคำฟ้องแบบ presentment และ Indictment คณะลูกขุนจะทราบการกระทำผิดได้โดยพนักงานอัยการนำคดีมาเสนอหรือโดยคณะลูกขุนแต่ละคนทราบเกี่ยวกับการกระทำผิดนำเข้ามาพิจารณาหรือโดยผู้เสียหายนำคดีให้ทำการไต่สวนหรือโดยศาลที่พิจารณาเห็นว่ามีการกระทำผิดฐานใดฐานหนึ่งนอกเหนือการพิจารณาศาลอาชญากรรมและให้คณะลูกขุนทำการไต่สวนได้

การดำเนินคดีอาญาในสหรัฐอเมริกา ยังมีองค์กรที่สำคัญอีกองค์กรหนึ่ง คือ ตำรวจ ตำรวจในสหรัฐอเมริกามีหน้าที่สำคัญในการสืบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด ค้นหาพยานหลักฐานเกี่ยวกับการกระทำผิด และจับกุมผู้กระทำความผิด นำเสนอพนักงานอัยการและคณะลูกขุน ถ้าเป็นกรณีความผิดเล็ก ๆ น้อย ตำรวจจะจับตัวผู้ถูกกล่าวหาเสนอต่อศาล Inferior Court ซึ่งถ้าผู้ถูกกล่าวหาให้ประกันตัวศาลก็จะตัดสินได้เลย แต่ถ้าให้การปฏิเสธก็จะให้ Magistrate ทำการไต่สวนโดยการยื่นคำร้องทุกข์ (Complaint) และพนักงานอัยการจะเข้าดำเนินคดีต่อไป

เมื่อพิจารณาการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ แล้วผู้เสียหายในประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายอาญาจำกัดอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law ผู้เสียหายมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาทั้ง ๒ ระบบ นั้นให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะพนักงานอัยการมีอำนาจในการดำเนินคดีอาญาอย่างกว้าง และการไต่สวนมูลฟ้องเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินคดีเพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับความเป็นธรรม จากการดำเนินกระบวนการพิจารณา

๓. ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา

การฟ้องคดีอาญาจะต้องฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ถ้าฟ้องคดีอาญาต่อศาลที่ไม่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีศาลจะไม่รับฟ้อง ถ้าศาลรับฟ้องไว้ศาล

จะมีคำสั่งจำหน่ายคดีหรือโอนการพิจารณาคดีไปยังศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ศาลแต่ละศาลนั้นมีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความใช้บังคับโดยเฉพาะ เช่น ศาลพลเรือนทั่วไป มีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลแขวงมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความในศาลแขวง ศาลคดีเด็กและเยาวชนมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน ศาลทหารมีธรรมนูญศาลทหาร การพิจารณาผู้มีความผิดที่จำคุกต้องแบ่งออกไปได้ดังนี้ คือ

๓.๑ คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาศาลพลเรือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา มาตรา ๒๘ บัญญัติว่า "บุคคลเหล่านี้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล (๑) พนักงานอัยการ (๒) ผู้เสียหาย"

๓.๑.๑ พนักงานอัยการ หมายความว่า เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ทั้งนี้จะเป็นข้าราชการในกรมอัยการหรือเจ้าพนักงานอื่นผู้มีอำนาจเช่นนั้นก็ได้ ส่วนมากพนักงานอัยการหมายถึงพนักงานอัยการกรมอัยการ แต่มีพระราชบัญญัติบางฉบับที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษให้เจ้าพนักงานมีหน้าที่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล เช่น อนุบาลรถไฟ ตามพระราชบัญญัติรถไฟ อนุบาลชลประทานตามพระราชบัญญัติชลประทาน เป็นต้น

อำนาจพนักงานอัยการต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับว่า ด้วยอำนาจหน้าที่พนักงานอัยการ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๖) ซึ่งได้บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติพนักงานอัยการ พ.ศ.๒๔๘๘ ว่า "พนักงานอัยการ หมายความว่า ข้าราชการสังกัดกรมอัยการผู้มีอำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดี" และได้กำหนดฐานะของพนักงานอัยการเป็นทนายแผ่นดิน พนักงานอัยการจึงเป็นผู้ดำเนินคดีอาญาในนามของแผ่นดิน เมื่อมีการฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการจึงยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลในฐานะพนักงานอัยการ โจทก์ ไม่ใช่ดำเนินคดีในนามของผู้เสียหายซึ่งได้แจ้งความร้องทุกข์

การฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๒๐ บัญญัติว่า "ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน" การดำเนินคดีอาญาโดยเจ้าพนักงาน

ของรัฐในประเทศไทยได้แบ่งแยกผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีกับผู้มีอำนาจสอบสวนออกจากกันอย่างเด็ดขาด ซึ่งในต่างประเทศส่วนใหญ่ผู้มีอำนาจในการฟ้องคดีกับผู้มีอำนาจสอบสวนจะรวมอยู่ในองค์กรเดียวกัน เช่น ในสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ทั้งนี้เพราะถือว่าผู้มีอำนาจฟ้องคดีของรัฐขอเท็จจริงและพยานหลักฐานในการกระทำผิดของผู้ถูกกล่าวหาทั้งหมดเพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมต่อผู้เสียหาย และผู้ถูกกล่าวหาทั้งสองฝ่ายและจะได้เสนอพยานหลักฐานในการพิจารณาตัดสินคดีต่อศาลได้ถูกต้อง

ระบบการสอบสวนนั้นนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับขบวนการยุติธรรม เพราะการสอบสวนเป็นขบวนการยุติธรรมเบื้องต้น การสืบคดี การฟ้อง และการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ตลอดจนถึงการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล ต่างก็ต้องอาศัยเนื้อหาสาระสำคัญทางด้านการสอบสวนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าหากสำนวนการสอบสวนถูกทำขึ้นไม่ถูกต้องไม่ชอบหรือไม่เป็นธรรมด้วยประการใด ๆ เสียแล้ว ผลการวินิจฉัยของพนักงานอัยการและศาลก็ยากนักที่จะออกมาอย่างถูกต้องชอบธรรม เพราะในทางปฏิบัติพนักงานอัยการจะต้องยึดถือข้อเท็จจริงตามสำนวนการสอบสวนและศาลต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงตามที่อัยการนำเสนอต่อศาล ดังนั้นระบบการสอบสวนที่ดีจึงเป็นหลักประกันความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงจำเป็น "ต้องให้กลไกของรัฐเกิดการคานกัน (check and balance)" ^{๑๖} ซึ่งได้แก่ระบบการสอบสวนและการฟ้องร้อง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา "พนักงานสอบสวนหมายความว่าเจ้าพนักงานซึ่งตามกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน" ในความผิดอาญาที่ได้กระทำในราชอาณาจักรผู้มีอำนาจสอบสวนได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและตำรวจตั้งแต่ชั้นร้อยตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ส่วนความผิดอาญาที่ได้กระทำลงนอกราชอาณาจักรผู้มีอำนาจสอบสวนได้แก่ อธิบดีกรมอัยการหรือผู้รักษาราชการแทน หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นพนักงานสอบสวน ในความผิดอาญาที่ได้กระทำในราชอาณาจักรนั้น "ตามระเบียบปฏิบัติ

^{๑๖} อมร จันทรสุมบรรณ, ค.ร , "กฎหมายกับความเป็นธรรมในสังคม"

ราชการในเวลานี้ หน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาตกอยู่กับเจ้าพนักงานตำรวจทั้งสิ้น"^{๑๓} และการสอบสวนหมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องโทษ

วัตถุประสงค์ของการฟ้องคดีอาญาโดยต้องมีการสอบสวนก็เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการที่จะไม่ให้ถูกกล่าวหาฟ้องร้องโดยไม่มีพยานหลักฐานใ้ได้ว่าได้กระทำความผิดและเพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดให้เกิดความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ องค์การในการสอบสวนจำเป็นต้องเอื้ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนไม่ถูกอิทธิพลใด ๆ บีบบังคับและดำเนินการโดยมีประสิทธิภาพ การที่ให้ตำรวจเพียงองค์กรเดียวมีอำนาจในการสอบสวนนั้นไม่สามารถให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้เพียงพอ ทั้งนี้เพราะตำรวจมีอำนาจในการสืบสวนและจับกุมโดยตรงอยู่แล้ว ยังรวมอำนาจในการสอบสวนเข้าไปด้วย ทำให้อำนาจการสืบสวนจับกุมและอำนาจสอบสวนอยู่ในบุคคลเดียวกันโดยไม่มีการคานกัน ตำรวจจึงมีอำนาจมากเกินไปในการดำเนินคดี อาจใช้อำนาจนั้นไปในทางที่ผิดเพราะไม่มีการควบคุมตรวจสอบโดยทางอื่นประกอบกับตำรวจสอบสวนอยู่ใต้การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาสายตรง ซึ่งเป็นตำรวจด้วยกัน และผู้บังคับบัญชานี้ในส่วนกลางทั้งสิ้น โดยไม่มีคณะกรรมการอิสระในการบังคับบัญชารับผิดชอบตำรวจสอบสวน ทำให้ตำรวจสอบสวนอาจได้รับอิทธิพลบีบบังคับการดำเนินคดี แม้ว่าสำนวนการสอบสวนซึ่งตำรวจสอบสวนได้ทำขึ้นต้องส่งให้พนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณา พนักงานอัยการก็เพียงแต่พิจารณาตามสำนวนการสอบสวนเท่านั้น ถ้าสำนวนการสอบสวนได้ทำโดยปกปิดข้อเท็จจริงอย่างรัดกุมคุณสมบัติของพนักงานอัยการต้องเป็นไปตามตำรวจสอบสวน อาจกล่าวได้ว่าพนักงานอัยการไม่สามารถควบคุมการสอบสวนได้เลย

^{๑๓} สัจญา ชรรมศักดิ์ และประภาส อวยชัย "คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตอน ๑" จัดพิมพ์โดยสำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา (กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่แสงทองการพิมพ์, พ.ศ.๒๕๑๕) หน้า ๑๒๖

ระบบการสอบสวนของเราควรได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับประชาชน โดยบางท่านมีความเห็นว่าให้ตั้งกรมสอบสวนขึ้นโดยแยกตำรวจซึ่งมีหน้าที่สอบสวนออกจากตำรวจซึ่งมีอำนาจสืบสวนจับกุม ความเห็นนี้ได้มีผู้คัดค้านว่า เป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดินมาก เพราะเป็นการเพิ่มอัตรากำลังและนอกจากนั้นก็ยังมีได้แก่ปัญหาเรื่องระบบควบคุมโดยผู้บังคับบัญชา ซึ่งทำให้ผู้บังคับบัญชาใช้อิทธิพลได้ ความเห็นส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้พนักงานอัยการ เป็นผู้รับผิดชอบควบคุมการสอบสวนทั้งหมดของตำรวจ เพราะว่าพนักงานอัยการ เป็นผู้ฟ้องคดีอาญาการสอบสวนการฟ้องคดีอาญาควรอยู่ในองค์กรเดียวกันและระบบการบริหารของพนักงานอัยการอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการอัยการ ซึ่งมีความเป็นอิสระจากอิทธิพลของฝ่ายบริการพอสมควร ซึ่งนโยบายของรัฐบาลในสมัยของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร นายกรัฐมนตรีได้มีนโยบายให้พนักงาน อัยการ เข้าควบคุมการสอบสวน โดย รัฐมนตรี (นายธานินทร์ กรัยวิเชียร) ได้กล่าวเปิดประชุมและให้โอวาทในการเปิดการประชุมอัยการจังหวัดและอัยการพิเศษประจำเขตทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล เมื่อวันที่อังคารที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๓๐ ยืนยันนโยบายของรัฐบาล มีความตอนหนึ่งว่า

รัฐบาลนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของงานในหน้าที่อัยการซึ่งเป็นองค์การในการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นควบคู่กับการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาที่มีกาแบ่งแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องกับหน้าที่ตัดสินคดีออกจากกันนี้ประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งในการดำเนินคดีอาญาระบบ กล่าวหาที่ย่อมจะต้องถือว่ากระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องเป็นกระบวนการเดียวที่จะแบ่งแยกความรับผิดชอบไม่ได้ ฉะนั้นความรับผิดชอบในการดำเนินคดีอาญาชั้นสอบสวนฟ้องร้องนี้จึงชอบที่จะอยู่ที่องค์กรเดียวคืออัยการ มิใช่แบ่งแยกความรับผิดชอบกันเด็ดขาดดังที่ เป็นอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเราในปัจจุบัน ฯลฯ^{๑๘}

ในคดีอาญาความผิดส่วนตัว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้ต่อเมื่อได้รับคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายตามระเบียบ หลักนี้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

^{๑๘} คณิต ณ นคร , ดร "อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา" อัยการนิเทศ เล่มที่ ๓๘ ฉบับที่ ๔ พ.ศ.๒๕๑๕ (กรุงเทพฯ: พิมพ์ที่ไทยพิมพ์ - โรงพิมพ์อักษรสารการพิมพ์ พ.ศ.๒๕๒๐) หน้า ๔๐๓ - ๔๐๔

มาตรา ๑๒๑ บัญญัติว่า "พนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาทั้งปวง แต่ถ้าเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัว ห้ามมิให้ทำการสอบสวนเว้นแต่จะมีคำร้องทุกข์ตามระเบียบ" ความผิดต่อส่วนตัวก็คือ ความผิดอันยอมความได้ในประมวลกฎหมายอาญานั้นเอง การที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องมีคำร้องทุกข์ก่อนเพราะว่าความผิดต่อส่วนตัวนั้นถือว่าเป็นความผิดที่กระทบกระเทือนต่อสังคมน้อยมาก เป็นความผิดที่เสียหายต่อเอกชนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นรัฐจะเข้าดำเนินการก็ต่อเมื่อผู้เสียหายประสงค์จะให้รัฐเข้าดำเนินการแทนโดยการร้องทุกข์ของผู้เสียหาย

เมื่อพนักงานสอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จแล้ว จะทำความเข้าใจพร้อมทั้งส่งสำนวนการสอบสวนเสนอพนักงานอัยการ พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาพยานหลักฐานทั้งหมดในสำนวนการสอบสวน ถ้าเห็นว่าสำนวนการสอบสวนยังบกพร่องอยู่มีอำนาจสั่งตามที่เห็นสมควรให้พนักงานสอบสวนดำเนินการสอบสวนเพิ่มเติม หรือส่งพยานคนใดมาให้ซักถามเพื่อส่งต่อไป และเมื่อพนักงานอัยการพิจารณาว่าสำนวนการสอบสวนครบถ้วนแล้ว พนักงานอัยการมีอำนาจตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๔๓ บัญญัติว่า "เมื่อได้รับความเห็นและสำนวนจากพนักงานสอบสวนดังกล่าวในมาตรา ก่อน ให้พนักงานอัยการปฏิบัติดังต่อไปนี้

(๑) ในกรณีที่มีความเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ให้ออกคำสั่งไม่ฟ้อง แต่ถ้าไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้สั่งฟ้องและแจ้งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหาเพื่อฟ้องต่อไป

(๒) ในกรณีมีความเห็นควรสั่งฟ้อง ให้ออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ถ้าไม่เห็นชอบด้วยก็ให้สั่งไม่ฟ้อง

อำนาจของพนักงานอัยการในการสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องมีอยู่ด้วยกัน ๒ หลัก คือ หลักคำเนนคดีอาญาตามกฎหมายและหลักคำเนนคดีอาญาตามดุลพินิจ

(๑) หลักคำเนนคดีอาญาตามกฎหมาย การคำเนนคดีอาญาตามหลักการคำเนนคดีอาญาตามกฎหมาย เจ้าพนักงานมีหน้าที่ต้องสอบสวนคำเนนคดีขึ้นเอง โดยลำพัง เมื่อทราบว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นโดยมิพักต้องคำนึงถึงว่าจะได้มีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษหรือไม่ และเมื่อได้สอบสวนเสร็จสิ้นแล้วเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริง เจ้าพนักงานก็มีหน้าที่ต้องฟ้องร้องผู้นั้นต่อไป

ในศาลคดีเด็กและเยาวชน พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องเด็กและเยาวชน ในกรณีที่ปรากฏตามสำนวนการสอบสวนว่าเด็กหรือเยาวชนได้กระทำความผิดตามบัญญัติเป็นความผิด เมื่อผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กพิจารณาแล้วเห็นว่า เด็กหรือเยาวชนอาจกลับตนเป็นคนดีได้โดยไม่ต้องฟ้องร้อง และเด็กหรือเยาวชนนั้นก็ยินยอมที่จะอยู่ในความควบคุมของสถานพินิจหรือสำนักงานของคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กด้วยแล้ว ก็ให้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กแจ้งความเห็นไปยังพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นชอบด้วย ก็ให้อ่านาสั่งไม่ฟ้องเด็กหรือเยาวชนนั้นได้ คำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการนั้นให้เป็นที่สุด ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน มาตรา ๒๕ ใ้บัญญัติให้อ่านาสั่งพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจในการดำเนินคดีอาญา

๓.๑.๒ ผู้เสียหาย ในเรื่องผู้เสียหายหมายความว่าอย่างไร มีอำนาจในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเพียงใด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นจะขอกล่าวในบทต่อไป ส่วนพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนนั้น ผู้เสียหายมีความหมายเช่นเดียวกับผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ผู้เสียหายจะมีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาต่อเด็กหรือเยาวชนได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กที่เด็กหรือเยาวชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจให้ฟ้องคดีอาญานั้นถ้าผู้ผู้อำนวยการสถานพินิจหรือคณะกรรมการพินิจและคุ้มครองเด็กไม่อนุญาต ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องแต่ผู้เสียหายอาจจะร้องต่อศาลขอให้สั่งอนุญาตก็ได้ คำสั่งศาลอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ฟ้องเป็นที่สุด แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีในศาลธรรมดาให้โอนคดีมาพิจารณาคดียังศาลเด็กและเยาวชน เพราะว่าร่างกายจิตใจของบุคคลนั้นยังมีสภาพเช่นเดียวกับเยาวชน การฟ้องคดีของผู้เสียหาย ไม่ต้องขออนุญาตดังกล่าวข้างต้น "เหตุผลที่จำกัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีไว้เช่นนี้ ก็เพื่อมิให้มีการฟ้องเด็กหรือเยาวชนที่ไม่สมควรจะถูกฟ้องหรือป้องกันการแก่งแย่งฟ้องเด็กหรือเยาวชนโดยมิได้นึกถึงการสงเคราะห์เด็ก" ^{๒๒}

^{๒๒} ส่ง่า ลีนะสนิต, กฎหมายเกี่ยวกับการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , พ.ศ. ๒๕๒๐) หน้า ๑๒๐.

ผู้เสียหาย ซึ่งมีสิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญานั้นแตกต่างกันไปจากผู้มีสิทธิฟ้องคดีแพ่ง หรือผู้เสียหายในคดีแพ่ง โดยบุคคลจะเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่งต่อเมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับ สิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะฟ้องใช้สิทธิทางศาล ตามบทบัญญัติใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๕๕ ว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิ หรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะฟ้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะ เสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมาย นี้" บทบัญญัติที่ว่า มีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หมายความว่า บุคคลหนึ่งกระทำความหรือละเว้นกระทำการใด ๆ เป็นเหตุให้กระทบกระเทือนหรือละเมิด คติสิทธิของอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งมีสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายแพ่ง และบทบัญญัติที่ว่าบุคคลใดจะฟ้อง ใช้สิทธิทางศาล หมายความว่าบุคคลซึ่งมีสิทธิตามกฎหมายจะกระทำการใด ๆ ให้มีผลตาม กฎหมายได้ต่อเมื่อศาลอนุญาตหรือรับรองสิทธิดังกล่าว จึงจำเป็นต้องใช้สิทธิทางศาล ดังนั้นผู้ เสียหายในคดีแพ่ง จึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหาย และไม่จำเป็นต้องมีการกระทำความ ผิดอาชญาเกิดขึ้นเสมอไป แม้ในกรณีละเมิดผู้ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดไม่จำเป็นต้อง ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาชญาเท่านั้น การกระทำละเมิดเพียงแต่กระทำต่อผู้ อื่นโดยผิดกฎหมาย ซึ่งไม่มีสิทธิกระทำหรือแก้ตัวได้ ความกฎหมายก็เป็นละเมิดผู้เสียหายในคดี แพ่งจึงแตกต่างจากผู้เสียหายในคดีอาญา การพิจารณาผู้เสียหายในคดีอาญาจึงต้องแยกพิจารณา ต่างหากจากผู้เสียหายในคดีแพ่ง แม้ว่าพิจารณาในเรื่องความเสียหายอาจจะกึ่งนำ กฎหมายแพ่งมาพิจารณาคำก็ความ แต่เรื่องความเสียหายเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งในหลาย องค์ประกอบของการพิจารณาผู้เสียหายในคดีอาญา

๓.๒ คดีอาญาที่อยู่ในอำนาจการพิจารณาศาลทหาร

การที่จะต้องมีศาลทหารไว้ดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับทหาร เนื่องด้วย การปกครองและควบคุมทหารจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยเข้มงวด เพราะถ้าไม่มีระเบียบวินัยกอง ทหารก็เหมือนกองโจร จึงได้มีประมวลกฎหมายอาญาทหารและพระราชบัญญัติว่าด้วย วินัยทหาร เพิ่มขึ้นจากประมวลกฎหมายอาญาซึ่งใช้บังคับอยู่โดยทั่วไป เมื่อมีประมวลกฎหมายอาญาทหารและ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารขึ้นแล้ว ก็ต้องมีเครื่องมือในการที่จะพิจารณาคดีและลงโทษแก่ ผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย คือ ศาลทหาร

ตามพระธรรมนูญศาลทหารได้แบ่งศาลทหารออกเป็น ๓ ประเภท คือ (๑) ศาลทหารในเวลาปกติ (๒) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติและ (๓) ศาลอาญาซึ่งการแบ่งศาลทหารออกเป็น ๓ ประเภท ดังกล่าวนี้เป็นการแบ่งประเภทศาลทหารตามสถานการณ์ของประเทศ คือ ในยามปกติไม่มีสงครามหรือประกาศใช้กฎอัยการศึกก็จัดตั้งศาลทหารในเวลาปกติ และถ้าในขณะที่ทหารอยู่ในยุทธภริ เวลามีการรบก็จัดตั้งศาลอาญาขึ้นในบริเวณนั้น

ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจของศาลทหาร เท่านั้น (มาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร) ซึ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ (๑) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ (๒) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อการกระทำผิดก่อคำสั่งหรือข้อบังคับความประมวลกฎหมายอาญาทหาร (๓) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการหรือบุคคลที่รับราชการทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร (๔) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด (๕) ทหารกองเกินที่ถูกเข้าประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้ เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร (๖) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำความผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำความผิดอย่างอื่นเฉพาะในหรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหารที่พักผ่อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร (๗) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย (๘) เซลขังหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร (มาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร) ในบางครั้งผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกอาจจะประกาศกฎอัยการศึกให้การกระทำความผิดอาญาในบทบัญญัติใด ๆ อยู่ในอำนาจศาลทหาร ที่จะพิจารณาพิพากษาคดี โดยไม่จำกัดว่าบุคคลนั้นอยู่ในอำนาจของศาลทหารหรือไม่ เช่น คำสั่งของคณะปฏิวัติหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินให้คดีอาญาบางประเภทอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร มีดังนี้ คือ ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารดังที่กล่าวไว้ข้างต้นมีอำนาจฟ้อง

คดีอาญา แก่ผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหาร เป็นผู้ฟ้องคดี ส่วนศาลทหารในเวลาไม่ปกติหรือศาลอาญาศึกหรือศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีของ ศาลทหารตามคำสั่งของคณะปฏิวัติหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินนั้น อัยการทหาร เท่านั้นที่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามไม่มี อำนาจฟ้องคดีต้องมอบคดีให้อัยการทหารฟ้องคดี ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร มาตรา ๔๕ ดังนั้นความผิดซึ่งบัญญัติไว้ในคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๘ ผู้เสียหายจึงไม่มีอำนาจในการฟ้องคดีอาญาเอง ต้องมอบคดีให้อัยการทหาร เป็นผู้ฟ้องคดี ซึ่งตาม คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ ๑ ได้บัญญัติให้ศาลอาญา และศาลจังหวัดทุกศาล เป็นศาลทหาร และให้พนักงานอัยการประจำศาลดังกล่าว เป็นอัยการทหารด้วย ดังนั้นแม้ในวิธี ปฏิบัติความผิดตามที่บัญญัติไว้ในคำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ ๑ จะดำเนินกระบวนการ พิเคราะห์ในศาลอาญาและศาล จังหวัดทุกศาล ผู้เสียหายก็ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญาเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย